

диякон Богдан ГЛУЩИК*
deacon Bohdan HLUSHCHUK**

ORCID.org/0009-0004-1877-3850

протодиякон Василь ДІДОРА***
archdeacon Vasyl DIDORA****

УДК 2-67:529(477)“2023”

DOI: 10.35332/2411-4677.2025.25.2

ORCID.org/0009-0004-8252-084X

КАЛЕНДАРНА РЕФОРМА ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ 2023 РОКУ

CALENDAR REFORM OF THE ORTHODOX CHURCH OF UKRAINE (2023)

Актуальність дослідження зумовлена проведенням реформи церковного календаря Православною Церквою України 1 вересня 2023 р. Це дослідження унікальне тим, що описує соціальні зміни на прикладі проведених опитувань до та після повномасштабного вторгнення росії щодо необхідності реформи церковного календаря як відповіді на запит суспільства та вірян Церкви. Календар в умовах війни виступає маркером українців, які бажають ідентифікувати себе через мову, культуру, церковну юрисдикцію. У статті описано запоруку успіху реформи календаря — бажання українців самоіден-

1 вересня 2023 р. Православна Церква України більшістю (99 %) перейшла на новоюліанський календар. Статтю присвячено аналізу обставин, які спонукали до реформування церковного календаря. Описано передумови проведення реформи, виклики, що постали на шляху до її реалізації, та шляхи їх подолання. Систематизовано соціологічні дослідження стосовно календарної реформи, які свідчать про запит українців змінити юліанський календар та відзначати свята за новоюліанським календарем. Реформа календаря стала успішною завдяки бажанню самоідентифікації українців

* Аспірант Київської православної богословської академії.

** Postgraduate student of the Kyiv Orthodox Theological Academy.

*** Кандидат наук із богослів'я, проректор з виховної роботи, старший викладач кафедри церковно-практичних дисциплін Київської православної богословської академії.

**** PhD in Theology, Vice-Rector for Educational Work, Senior Teacher of the Department of Ecclesiastical and Practical Disciplines of the Kyiv Orthodox Theological Academy.

тифікуватися під час війни за умов існування Московського патріархату в Україні.

Постановка наукової проблеми. Перехід ПЦУ з юліанського календаря на новоюліанський відбувся 1 вересня 2023 р. Існують громади, які через власний вибір бажають залишатися на старому, юліанському календарі, та громади, що доєдналися з юрисдикції Московського патріархату і за традицією використовують старий календар, не відкидаючи в майбутньому можливість переходу на новоюліанський. Кількість громад у лоні ПЦУ, які досі звершують служіння за юліанським календарем, складає близько 1 % від загальної кількості. Також в Україні діє структура Московського патріархату, яка переважною більшістю громад звершує служіння за юліанським календарем, тому календарна реформа порушує низку богословських, канонічних, пастирських та суспільно-культурних питань, які досі не отримали всебічного наукового осмислення. Незважаючи на численні спроби змінити календар протягом ХХ ст., саме в умовах сучасної російсько-української війни ця реформа набула особливого значення як прояв боротьби за духовну, культурну та національну ідентичність українців. Проте постає низка проблем: наскільки глибоко опрацьоване богословське підґрунтя реформи, якою є її історична тяглість, як саме Церква впровадила реформу серед вірян та суспільства і як вона була сприйнята вірянами на практиці.

в умовах російського повномасштабного вторгнення. Діяльність предстоятеля ПЦУ Блаженнішого митрополита Київського і всієї України Епіфанія, а також єпископів, священників і мирян вплинула на успішність цієї церковної реформи. Однак досі в українському православ'ї існує розділення в календарному питанні, адже на території України діє структура російської церкви під назвою УПЦ, яка використовує старий, юліанський, календар як богослужбовий та проігнорувала запит суспільства на звершення календарної реформи. Юліанський календар для РПЦвУ (УПЦ) є «скріпами», які єднають її з російською церквою. Водночас на богослужбовий календар РПЦ покладає вищу мету, аніж просто відображення зв'язку дат з подіями, тому існування Московського патріархату в Україні стало одним із найсуттєвіших викликів для реалізації реформи. Проведене дослідження дозволяє комплексно осмислити календарну реформу ПЦУ, здійснену у 2023 р. як богословськи виважене, історично назріле та пастирськи обґрунтоване рішення, яке стало відповіддю на запит суспільства. Складним для дослідження є обмежена кількість наукових напрацювань, які стосуються реформи церковного календаря в Україні 2023 р. Водночас це свідчить про актуальність теми та необхідність наукового осмислення цього питання.

Дослідження цієї проблематики є актуальним з огляду на необхідність осмислення місця календаря у церковному житті, розуміння викликів, що постали перед Церквою в умовах реформування, та визначення подальших пастирських і богословських орієнтирів.

Мета дослідження — здійснити комплексний аналіз процесу реформування церковного календаря в Православній Церкві України у 2023 р. з урахуванням історичних передумов, нормативних рішень Синодів та Соборів, статистичних показників, а також емпіричних даних, зібраних автором у єпархіях ПЦУ.

Для реалізації поставленої мети потрібно виконати такі дослідницькі **завдання**:

- проаналізувати підготовку до проведення та передумови календарної реформи ПЦУ;
- визначити перепони проведення реформи, які виникли до повномасштабного вторгнення;
- дослідити запит суспільства реформувати церковний календар;
- систематизувати соціологічні дослідження на користь реформи календаря;
- проаналізувати реалізацію календарної реформи ПЦУ;
- дослідити основні виклики в провадженні реформи календаря ПЦУ;
- здійснити огляд результатів календарної реформи ПЦУ.

Джерельну основу дослідження становлять різнопланові матеріали, що стосуються як офіційних даних, так і суспільних аспектів ка-

Ключові слова: Православна Церква України, календар, літургійна традиція, міжцерковні відносини, реформа.

On September 1, 2023, the Orthodox Church of Ukraine (OCU) transitioned to the Revised Julian calendar, with 99% support from its faithful. This article analyzes the circumstances in Ukraine from 2022 to 2025 that prompted the OCU to reform its liturgical calendar. It outlines the prerequisites for the reform, the challenges faced during its implementation, and how these challenges were overcome by the clergy of the Orthodox Church of Ukraine. The article systematizes sociological research on the calendar reform, which reveals a strong public demand to abandon the Julian calendar and celebrate religious feasts according to the Revised Julian system. The success of the reform was largely driven by Ukrainians' desire for self-identification amid Russia's full-scale invasion. The active role of the Primate of the Orthodox Church of Ukraine – His Beatitude Metropolitan Epiphanius of Kyiv and All Ukraine – along with bishops, priests, and laypeople, contributed significantly to the reform's success. Nevertheless, a calendar divide remains within Ukrainian Orthodoxy. On the territory of Ukraine, there still operates a structure of the Russian Church known as the Ukrainian Orthodox Church (UOC), which largely continues to use the old Julian calendar for liturgical purposes and ignored public calls for calendar reform. For the ROC-affiliated UOC, the Julian

лендарної реформи в Православній Церкві України. Насамперед використано результати соціологічних опитувань серед громадян України, які були спрямовані на з'ясування ставлення до зміни дати святкування Різдва Христового. Важливим джерелом виступають нормативні рішення Синодів та Соборів Православної Церкви України, що регламентують процес упровадження нового календарного стилю. Окреме місце в джерельній базі посідають дані опитування, проведеного в мобільному застосунку «Дія» за темою «Якій даті святкування Різдва ви віддаєте перевагу?», що відобразило суспільні настрої на загальнодержавному рівні. Додатково використано державні нормативно-правові документи, які стосуються врегулювання релігійної сфери та культурно-історичної спадщини.

Виклад основного матеріалу.

Реформа церковного календаря стала відповіддю за запит вірних Православної Церкви України та загалом українського суспільства відмовитися від старого юліанського календаря та прийняти новоюліанський, щоб звести світське і церковне життя до спільних дат. Юліанський календар відстає на 13 днів від світського, тому коли, наприклад, за юліанським календарем було 1 жовтня, то за новоюліанським — 14 жовтня, і саме в цей день відзначали свято Покрову Пресвятої Богородиці. Хоча ні за юліанським, ні за новоюліанським календарем Покрову не відзначали 14-го, а 1 жовтня. Тобто до звершення календарної реформи в Україні існував календарний дисонанс, при якому відповідні свята за юліанським календарем переносили на новоюліанський чи григоріанський календар і позначали датами останніх календарів. Об'єднана Автокефальна Помісна Православна Церква України з 15 грудня 2018 р. згід-

calendar serves as a symbolic bond with the Russian Church. At the same time, the Russian Orthodox Church attributes to its liturgical calendar a purpose beyond simply linking dates to events, investing it with ideological significance. Therefore, the continued presence of the Moscow Patriarchate in Ukraine remains one of the most serious challenges to the implementation of the reform. The article pays particular attention to the sociological and cultural factors that facilitated the reform and analyzes its outcomes. The research offers a comprehensive understanding of the 2023 calendar reform of the Orthodox Church of Ukraine as a theologically sound, historically timely, and pastorally justified decision that responded to the needs of society. A limiting factor for scholarly analysis is the currently small number of academic studies on the 2023 calendar reform in Ukraine. However, this also highlights the relevance of the topic and the need for further scholarly reflection.

Keywords: Orthodox Church of Ukraine, calendar, liturgical tradition, interchurch relations, reform.

но зі статутом використовувала старий, юліанський календар, оскільки це був основний богослужбовий календар представників трьох православних релігійних організацій України, які взяли участь в об'єднавчому процесі та утворенні Православної Церкви України. Завдання реформи церковного календаря постало перед Церквою ще до повномасштабного вторгнення. Такими причинами до 2022 р. були передусім астрономічна неточність старого, юліанського, календаря та бажання мати спільний календар в церковному і світському житті. Прийняття реформи свідчило б про відкритість та усвідомлення ПЦУ загальноправославних реформ, адже більшість Помісних Православних Церков дотримуються саме новоюліанського стилю. Попри усвідомлення ієрархією ПЦУ важливості реформи календаря, українське суспільство не було готове прийняти календарну реформу. Одним із чинників, який вплинув на пришвидшення реформування юліанського календаря, є повномасштабне вторгнення росії в Україну. Перепонами проведення реформи до повномасштабного вторгнення стали традиція і небажання відступати від неї, сприйняття новоюліанського календаря за григоріанський, тобто небажання православних прийняти нібито «західний», «католицький» календар. Питання календаря загострилося особливо в Західній Україні серед місцевого населення, яке пам'ятало релігійні протистояння 90-х років ХХ ст., коли календар був ідентифікатором приналежності до католицизму чи православ'я. Але молоде покоління, яке не мало упереджень, подорожувало Європою та країнами, де було звершено календарну реформу, святкувало православні свята згідно з новоюліанським календарем. Це формувало запит: чому українці не святкують так, як більшість православних? Бажання зміни дат святкування породжувало зацікавлення в питанні календаря, історії та значення календаря в Церкві серед вірних. В українців формувалося сприйняття європейських країн як таких, що живуть за новим церковним календарем, а бажання українців бути частиною європейської спільноти сприяло прагненню святкувати з європейцями і не мати розділення в церковному та світському літочисленні. Запиту суспільства реформувати церковний календар сприяло повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. З цього моменту більшість населення України відчуло необхідність позбутися спільних із росією точок, таких як мова, традиції, юліанський календар. Усвідомлення важливості визначення власної ідентичності слугувало успішному проведенню

календарної реформи ПЦУ. Свідченням цього є статистичні дані, які висвітлюють бажання українців мати календар, відмінний від календаря РПЦ, що набуло особливої актуальності під час війни. 25 грудня 2022 р. припадало на неділю, в цю дату за новоюліанським календарем святкують Різдво Христове. Православна Церква України на цей час ще не звершила календарну реформу, але Блаженніший митрополит Київський і всієї України Епіфаній у своєму слові на богослужінні зауважив: «Я хочу сердечно привітати всіх, хто прославляє сьогодні подію Різдва Христового. Нехай ця радість не буде приводом для примноження суперечок і протистояння, але нехай прославлення втіленого Бога Слова єднає нас між собою і з Ним — нашим Спасителем. Я прошу всіх вас та звертаюся до повноти нашої Помісної Церкви: маємо бути мудрими, відданими церковній єдності, терпеливими одне до одного. І просімо у Бога натхнення на правильні наступні кроки і вірні рішення, які сприятимуть утвердженню єдиної Помісної Церкви! Нехай Господь благословить всіх нас, а прославлення і сьогодні, і за два тижні події Різдва Сина Божого — єднає нас! Амінь» [Слово Предстоятеля, 2022]. Українці відгукнулися на заклик Предстоятеля «бути мудрими, відданими церковній єдності, терпеливими одне до одного» [Слово Предстоятеля, 2022]. Уже в наступному, 2023 р. більшість українців відзначали Різдво Христове 25 грудня — за новоюліанським календарем, перейшовши на новий календар з 1 вересня 2023 р.

Соціологічні дослідження

2021 рік

2–4 січня 2021 р. соціологічна група «Рейтинг» провела опитування щодо дати святкування Різдва: «77 % опитаних зазначили, що святкують Різдво 7 січня. 15 % сказали, що відзначають це свято двічі, як за юліанським (7 січня), так і за григоріанським (25 грудня) календарем. Лише 3 % відзначають Різдво тільки 25 грудня. Водночас 5 % узагалі Різдво не святкують. Найбільше тих, хто святкує Різдво у дві дати або ж за новим стилем, у західних регіонах та в Києві» [Суспільно-політичні настрої населення, 2021].

Соціологічне дослідження 2021 р. свідчить, що більшість опитаних на той час святкували Різдво 7 січня. Ця дата святкування була традиційною для українців. На час проведення опитування ні ПЦУ, ні УГКЦ ще не звершили календарну реформу, а святкували Різдво 7 січня. Проповідь духовенства про

важливість реформувати календар не була такою активною, як у 2022 та 2023 рр.

2022 рік

20–21 листопада 2022 р. соціологічна група «Рейтинг» провела опитування, яке стосується церковного календаря: «За останній рік дещо зросла кількість тих, хто святкує Різдво лише 25 грудня (з 4 % до 11 %), та тих, хто відзначає його в обидві дати (з 18 % до 25 %). Більше половини (55 %) будуть святкувати Різдво 7 січня (у 2021 — 71 %). 8 % взагалі не святкують Різдво (найбільше таких серед молоді, мешканців півдня та столиці). Частіше про подвійне святкування Різдва або ж святкування лише 25 грудня говорили мешканці Заходу України, Києва, молодші опитані та греко-католики. Також за рік значно побільшало тих, хто підтримує ідею перенесення святкування Різдва на 25 грудня: з 26 % до 44 %. Проти такої ідеї — 31 % (у 2021 — 58 %). Ще 23 % зазначили, що їм байдуже це питання і 2 % — не змогли відповісти» [Дев'ятнадцяте загальнонаціональне опитування, 2022].

Опитування 2022 р. свідчить, що більше половини опитаних святкують Різдво 7 січня. Але зросла частка тих, хто бажає перенести дату святкування Різдва, тобто 44 % опитаних підтримують календарну реформу. Це опитування ілюструє що за 2021–2022 рр. зросла кількість тих, хто бажає реформувати церковний календар.

30 грудня 2022 р. завершилося опитування в застосунку «Дія», за дату 25 грудня проголосували 903 265 українців (58,99 % голосів), за 7 січня — 390 125 осіб (25,48 %). Обидві дати підтримали 12,59 % учасників опитування. (Див. додаток 1. Опитування Дія)

Це дослідження свідчить, що на час його проведення більшість опитаних готові до здійснення календарної реформи та підтримують її, адже висловлюються за дату святкування Різдва 25 грудня. Їх кількість у понад 2,3 рази більша за число тих, хто бажає святкувати Різдво 7 січня, що свідчить про запит суспільства на відхід від юліанського календаря.

2023 рік

1–2 червня 2023 р. соціологічна група «Рейтинг» провела опитування, яке стосується ставлення українців до переходу: «63 % опитаних підтримують перехід на новий церковний календар, 18 % — проти такої ідеї і ще 17 % говорять, що їм байдуже до цього» [Двадцять друге загальнонаціональне опитування, 2023]. (Статистику результатів опитування див. у додатках 3–4)

Це опитування ілюструє готовність та запит суспільства святкувати не лише Різдво 25 грудня, але і реформувати календар загалом. На час проведення опитування ПЦУ на Архиєрейському Соборі прийняла рішення про реформування календаря на новоюліанський.

9–15 листопада 2023 р. соціологічна служба Центру Разумкова проводила опитування стосовно переходу на новоюліанський календар: «Позитивно ставляться до цього рішення 82 % вірних УГКЦ, 62 % вірних ПЦУ, 24 % “просто православних” (тобто тих, хто вважає себе православним, але не є вірним жодною з Православних Церков), 21 % “просто християн” (тих, хто вважає себе християнином, але не відносить себе до якоїсь з християнських конфесій) і 20,5 % вірних УПЦ (МП). Негативно — відповідно 5 %, 11 %, 23 %, 9 % і 61 %» [Ставлення християн України до переходу, 2023].

Результати опитування підтверджують, що більшість вірян церков, які звершили реформу календаря, підтримують її. Це опитування було проведено за два місяці після реформування церковного календаря ПЦУ. Також воно засвідчує, що 1/5 тих, хто відносить себе до вірян Московського патріархату, підтримують календарну реформу. Цей відсоток вказує про небажання ієрархії Московського патріархату в Україні змінювати календар та проповідувати й пояснювати вірянам важливість календарної реформи. Водночас такі результати підтверджують, що серед вірян РПЦвУ є свідомі парафіяни, які розуміють важливість календарної реформи.

Отже, проаналізувавши результати опитувань, констатуємо, що питання реформування церковного календаря було запитом українського суспільства, яке в більшості підтримало ідею реформи. Важливими в позитивному сприйнятті реформи церковного календаря є те, що українські біженці після виїзду з України опинилися в країнах, Церкви яких послуговуються новоюліанським чи григоріанським календарями, що сформувало нові традиції.

Православна Церква України, беручи до уваги опитування, проведені дослідницькими центрами, та запитом вірних, винесла на обговорення питання реформи церковного календаря. Аналізуючи досвід календарних реформ Помісних Православних Церков як відповідь на запит суспільства, Православна Церква України поступово проводила просвітницьку роботу в цьому питанні. На офіційних ресурсах в мережі інтернет публікувалися дописи, спрямовані на інформування населення

в питанні календаря. Виходила газета, яку безкоштовно серед поширювали парафій, публікації якої були присвячені церковним датам та подіям для кращого усвідомлення їх взаємозв'язку з боку вірян. Окремий номер газети був присвячений безпосередньо темі календаря. Київська православна богословська академія випускає журнал «Церква і Суспільство», перший номер якого також зосереджує увагу читача на темі календаря [Чокалюк С. М. Церква і суспільство, 2023]. Священнослужителі, послуговуючись цією інформацією, на запит суспільства проводять серед вірян просвітницьку роботу про новоюліанський календар. Важливим у місії просвітництва є також відповідна робота ЗМІ.

Реалізація календарної реформи стала можливою завдяки вірянам, які підтримали цю ідею, взяли участь в обговоренні та голосуванні громадами. Допоміжною стала також проповідь священнослужителів про новоюліанський календар та важливість переходу. 2 лютого 2023 р. Священний Синод прийняв постанову про порядок надання благословення парафіям та монастирям ПЦУ на використання новоюліанського календаря. У ній ідеться про можливість звершення богослужінь окремими парафіями за новоюліанським календарем, якщо цього прагне більшість громади, ще до запровадження загальноцерковної календарної реформи [Постанова Священного Синоду, 2023].

Питання щодо реформи календаря розглядали на Архиєрейському Соборі ПЦУ, що відбувся 24 травня 2023 р., на якому було прийнято відповідні рішення про перехід Православної Церкви України на новоюліанський календар починаючи з 1 вересня 2023 р. (початок нового церковного року). Це рішення було ключовим, адже кожен єпископ представляв повноваження та інтерес ввіреної єпархії, розуміючи реальний стан справ. 27 липня 2023 р. під головуванням Блаженнішого Епіфанія, Митрополита Київського і всієї України, у кафедральному соборі Святої Софії в Києві зібрався Помісний Собор Православної Церкви України — найвищий орган управління Церкви, який збирається раз на 5 років для затвердження рішень, прийнятих на Священних Синодах та Архиєрейських Соборах за цей період. Синод ухвалив: «Остаточо затвердити Постанову Архиєрейського Собору від 24 травня 2023 р. “Про врегулювання календарного питання в Православній Церкві України” та зміни, внесені у зв'язку з цим до офіційного Церковного календаря Православної Церкви України» [Постанови Помісного Собору, 2023]. Рішення затвердило реформу церковного календаря Пра-

вославною Церквою України та офіційний перехід з 1 вересня 2023 р. на новоюліанський календар. У Соборі взяли участь різні представники Церкви: миряни, диякони, пресвітери, єпископи та Предстоятель. Отже, повнота Церкви прийняла рішення звершити реформу Церковного календаря. За пропозицією Предстоятеля, Собор благословив зберігати за парафіями та монастирями, які цього бажають, право використовувати старий, юліанський календар [Доповідь Предстоятеля на Помісному Соборі, 2023]. Парафії, які вирішили звершувати служіння за юліанським календарем, мають на це право без обмежень чи спонукань змінити календар за певний період.

Українська влада підтримала ідею суспільства звершити церковну календарну реформу, підтвердивши це на законодавчому рівні: від 14 липня 2023 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до статті 73 Кодексу законів про працю України», поданий Президентом України Володимиром Зеленським як невідкладний. У зв'язку з цим українці відзначатимуть три свята, що є вихідними днями, за новою традицією: День Української Державності — 15 липня, День захисників і захисниць України — 1 жовтня, Різдво Христове — 25 грудня. «Зміни в законодавстві відбулися у зв'язку з тим, що Православна Церква України 24 травня 2023 р. на Архиєрейському Соборі затвердила перехід з 1 вересня 2023 р. на новий — новоюліанський — календар, за яким живе більшість православних церков світу» [Вже цього року українці відзначатимуть свята, 2023]. Тобто ті державні свята, які відзначалися за старим, юліанським, календарем, у зв'язку з календарною реформою святкуватимуть за новоюліанським календарем.

На наш запит єпархіальними управліннями ПЦУ надано інформацію про кількість парафій, які залишаються на старому, юліанському, календарі. Проаналізувавши дані, вдалося підрахувати, що юліанським календарем послуговуються близько 1 % парафій. У більшості єпархій парафії звершують богослужіння лише за новоюліанським календарем. 1 % — це переважно парафії, які нещодавно доєдналися до ПЦУ з РПЦвУ, або парафії, які сприймають календар як традицію і свідомо не бажають його змінювати. 27 листопад 2023 р. голова календарної комісії ПЦУ прот. О. Трофимлюк заявив, що на старому календарі залишається близько 120 парафій з 8,5 тис, це менше 1,5 % [Ukrinform. Від Романа до Йордана, 2023]. До ПЦУ щодня приєднуються парафії з російської церкви в Україні (УПЦ), які мають можливість вибрати календар, за яким будуть звер-

шувати служіння: старий — юліанський — чи новий — новоюліанський. Також парафії, які ставили за мету перехід на новоюліанський календар на час проведення опитування, можливо, вже прийняли рішення про перехід на новий календар, адже, за наведеними статистичними даними, число парафій, які звершують служіння за старим календарем, — близько 1 %. Православна Церква України не встановлювала часових обмежень для парафій, які бажають залишатися на старому юліанському календарі, щоб не розділяти громади. Це рішення, до якого кожна громада має дійти більшістю, адже календар не має догматичного значення в Церкві — це засіб, створений людиною, для єдності дат з подіями.

Аналізуючи інформацію щодо календарної реформи, зазначимо, що найвагомішою перепорою для реалізації календарної реформи є війна, яку веде росія проти України. Єпископ Херсонський і Каховський Никодим зазначає: «Кількість діючих парафій постійно змінюється в залежності від безпекової ситуації в різних районах і від наявності священиків, які залишають Херсонщину, або повертаються назад. Від початку повномасштабної російської агресії проти України майже вся територія Херсонщини була окупована за лічені дні. Після деокупації правобережної частини області лівобережна досі залишається окупованою, а територія області залишається територією активних бойових дій. Значна частина парафій перебуває в тимчасово окупованих лівобережних районах області. За нашими відомостями станом на сьогодні всі без виключення парафії нашої єпархії, де звершуються богослужіння, використовують новоюліанський календар. Навіть ті одиничні, в яких спочатку відбувалися нетривалі дискусії і коливання». (Додаток 2. Довідка Херсонської єпархії)

Основні **виклики** в провадженні реформи:

Традиція святкування за юліанським календарем, до якої звикли віряни, які відвідують храми по великих святах або декілька разів на рік. Тому ПЦУ на своїх ресурсах на початку нового місяця публікує календар свят (див. Додаток 5) та проводить місіонерську діяльність стосовно новоюліанського календаря.

Прихильникам святкування за юліанським календарем варто пояснити, що через зміну дат не втрачається традиція, адже ми традиційно святкуємо не дату, а подію з життя Церкви. Принцип вирахування дат за новоюліанським календарем є більш точним. Із цього випливає, що зміна календаря є поверненням до дат і традицій, які прописані в богослужбових кни-

гах та відповідають подіям. Просвітницьке пояснення повинно бути зумовлене чітким і доступним обґрунтуванням необхідності звершення календарної реформи та поясненням принципів святкування не дати, а події. Лекції, брошури, інтерв'ю, відео, радіо, телебачення — це ті засоби, через які віряни, що рідко відвідують храм, зможуть дослідити питання реформи календаря. Також у місії просвітництва варто зосередити увагу на більшості Помісних Православних Церков, які використовують новоюліанський календар як богослужбовий. Не менш важливим є розвінчання міфів щодо юліанського календаря, які його «сакралізують».

Служіння Церкви Московського патріархату в Україні за старим юліанським календарем і небажання відступати від нього та поширення пропаганди про доцільність саме юліанського календаря. Також через юліанський календар Московський патріархат в Україні поширює ідеологію «руського міра» через вшанування дат, які мають особливе значення для росії та російської історії: дні пам'яті царських мучеників, Олександра Невського тощо.

На нашу думку, вирішення цього питання можливе, якщо донести вірянам МП, що юліанський календар сьогодні — це не вірність традиціям, а навпаки, свідомий інструмент розділення, що його вдало використовує РПЦ. Також варто наголосувати, що календар — це не догмат віри, а дисциплінарна норма. Прикладом є досвід ПЦУ, яка зберегла православну ідентичність, перейшовши на новий календар, і практика більшості Помісних Православних Церков, що здійснили календарну реформу. Інструментами просвітницької діяльності можуть стати публікації відкритих листів та звернень, організація медіапроектів, зустрічей та конференцій на рівні мирян, студентів і духовенства для обговорення питання реформування календаря та обміну досвідом.

Пропаганда Московського патріархату про істинність старого календаря, одним з аргументів на користь якого є нібито прив'язані чудеса, які відбуваються виключно на свята за юліанським календарем: на Богоявлення вода повертається в річку Йордан проти течії, за тлумаченням МП, лише 19 січня; на Преображення дозрівають плоди 15 серпня тощо. Перехід на новоюліанський календар подається як відступ від «істинної» православної віри, «католицька» зрада і наслідування «західних» традицій. Це створює уявлення, що ті, хто переходить на новий календар, відмовляються від своєї ідентичності та під-

коряються впливу Заходу. Пропаганда МП апелює до тягlosti традиції, стверджуючи, що юліанський календар — це «освячена віками» норма, до якої «народ звик». Це робиться для того, щоб протиставити «звичку» та «традицію» раціональним аргументам щодо астрономічної неточності юліанського календаря.

Пропаганда й міфи розвіюються через просвітництво та пояснення простими словами, що календар — це не догма, а спосіб обрахунку часу.

Неможливість відкрито звершувати богослужіння на окупованих територіях і перебувати там клірикам ПЦУ, адже саме на священників справжньої української Церкви полюють російські окупанти. Священники Православної Церкви України моляться українською мовою за Україну, перемогу України та справедливий мир. Прикладом самовідданого служіння, що спричинило трагічну загибель, є клірик Херсонської єпархії прот. Степан Подольчак, настоятель та будівничий храму Всіх святих землі української смт. Каланчак Херсонської області, якого росіяни розстріляли за те, що він був патріотом та священником, який служив інтересам України та українців.

Подолання цієї перешкоди до повноцінного проведення календарної реформи буде можливим за умови повернення контролю над усією територією України.

Результати проведення календарної реформи Православної Церкви України є успішними, адже більшість громад — 99 % — перейшли на новий стиль та звершують служіння за новоюліанським календарем. Існує декілька громад, які свідомо залишаються на старому стилі, але більшість тих, які увійшли в 1 %, — це громади, які приєдналися з московського патріархату до ПЦУ та ставлять за мету з часом перейти на новоюліанський календар. Успішно звершена календарна реформа ПЦУ може стати позитивним прикладом для Церков, які звершують служіння за юліанським календарем, але водночас планують його змінити. На нашу думку, ПЦУ зуміла відповісти на запит суспільства і показником успіху є те, що майже всі громади перейшли на новоюліанський календар. Окремої уваги заслуговують документи та рішення, які сприяли впровадженню календарної реформи.

«Про порядок надання благословення парафіям та монастирям Православної Церкви України на використання новоюліанського календаря» [Постанова Священного Синоду, 2023]. Ця постанова стала «лакмусовим папірцем» у реформуванні календаря та відповіддю на запит вірних про готовність церкви до реформ.

«1. Благословити парафіям (релігійним громадам) та монастирям, які належать до Православної Церкви України, використовувати у літургійній практиці новоюліанський календар (при цьому незмінно зберігаючи традиційну Пасхалію). 2. Перехід Православної Церкви України на новоюліанський календар здійснити починаючи з 1 вересня 2023 року (початок нового церковного року). 3. З огляду на пастирську доцільність для релігійних громад та монастирів, які виявлять бажання і надалі дотримуватися юліанського («традиційного») календаря, за ікономією дозволити таким парафіям і монастирям, які належать до Православної Церкви України, за рішенням їхніх парафіяльних зборів (духовних соборів монастирів) продовжити використання юліанського календаря. Рішення про це має бути підтримане не менше ніж двома третинами членів відповідної громади та належним чином документально оформлене. 6. Управлінню духовної освіти і богословської науки, Синодальному видавничо-просвітницькому управлінню, Синодальному управлінню недільних шкіл і катехизації благословити проводити роз'яснювальну роботу щодо використання в літургійній практиці новоюліанського календаря. 7. Цю Постанову винести на затвердження чергового Помісного Собору Православної Церкви» [Постанови Архієрейського Собору, 2023].

Це рішення Архієрейського собору є ключовим, адже зуміло поєднати відповідь на запит суспільства та ставлення з повагою до тих, хто бажає залишитися на юліанському календарі. Саме цей приклад варто брати до уваги при втіленні календарної реформи іншими Помісними Церквами, які досі перебувають на юліанському календарі та прагнуть його реформувати у такий спосіб, щоб уникнути розколів та суперечок в Церкві.

Остаточного затвердити Постанову Архієрейського Собору від 24 травня 2023 року «Про врегулювання календарного питання в Православній Церкві України» та зміни, внесені у зв'язку з цим, до офіційного Церковного календаря Православної Церкви України [Постанови Помісного Собору, 2023].

Приклад постанови Помісного Собору є доказом того, що реформа церковного календаря втілена і сприйнята повнотою Церкви — Предстоятелем, єпископатом, духовенством та мирянами, які взяли участь у соборі та ухвалили рішення про календарну реформу.

Висновки. У статті ми проаналізували перебіг календарної реформи ПЦУ та її рецепцію українським суспільством в період з 2018 до 2023 рр. Передумовою проведення реформи

був запит суспільства змінити церковний календар, а провідним інструментом підготовки населення стала просвітницька робота священнослужителів. У роботі з вірянами духовенство послуговувалося офіційними виданнями Київської митрополії та церковними документами, що сприяли роз'ясненню важливості реформи та переходу на новоюліанський календар. Важливим чинником, який об'єднав українське суспільство в питанні календаря, є війна проти України, адже росія через календар поширює ідеологію «руського міру».

Перепонами проведення реформи до повномасштабного вторгнення є традиція і небажання відступати від неї, сприйняття новоюліанського календаря за григоріанський, тобто небажання прийняття православними буцімто «західного», «католицького» календаря. Духovenство ПЦУ успішно пододало ці виклики через просвітницьку діяльність та роз'яснення важливості прийняття календарної реформи, яка насправді не руйнує традиції святкування, адже Церква святкує не дату, а подію.

Згідно з соціологічними дослідженнями (опитуваннями) 2021–2023 рр. запит суспільства на календарну реформу в цей період стрімко зріс з 3 % у 2021 р. до 63 % у 2023 р. Також важливим свідченням стало бажання 99 % громад ПЦУ прийняти календарну реформу та перейти на новоюліанський календар, адже кожна громада шляхом обговорення та голосування ухвалювала рішення про зміну богослужбового календаря.

Перехід на новоюліанський календар відбувся згідно з рішеннями Архиєрейського та Помісного Соборів, у результаті яких зміна відбулася не примусово, а через свободу вибору для парафій із роз'ясненням богословської та історичної мотивації реформи. Ці рішення стали рушієм успішного її впровадження. Зміна календаря була можлива також завдяки вірянам, які підтримали ідею змінити юліанський календар на новоюліанський та взяли участь в обговоренні й голосуванні громадами. Важливим інструментом у реалізації реформи стала проповідь священнослужителів про новоюліанський календар та важливість переходу.

Процес реформування супроводжувався низкою викликів, серед яких традиція святкування за юліанським календарем, до якої звикли віряни, що відвідують храми по великих святах або декілька разів на рік. Над подоланням цього виклику ПЦУ працює, провадячи просвітництво про доцільність переходу на новоюліанський календар із використанням інтернет-ресурсів, телебачення, радіо та ЗМІ. Однією з перепон звершен-

ня реформи стало служіння Церкви Московського патріархату в Україні за старим стилем і небажання відступати від нього, водночас поширення пропаганди серед населення України про «істинність» виключно юліанського календаря. Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, можливе за умови переконання передусім вірян МП, що юліанський календар сьогодні — це не вірність традиціям, а навпаки, свідомий інструмент розділення, який вдало використовує РПЦ. Важливо при цьому акцентувати увагу на тому, що той чи інший календар — це не догмат віри, а дисциплінарна норма. Найбільшим викликом у впровадженні реформи є тимчасова неможливість перебування кліриків ПЦУ на окупованих територіях і звершення там богослужінь. Подолання цієї перепони стане можливим, коли російські війська покинуть територію України.

Результатом реформи є перехід абсолютної більшості громад Православної Церкви України на новоюліанський календар. У процесі проведення календарної реформи ПЦУ ще раз засвідчила, що відкрита до діалогу та здатна рішуче реагувати на виклики часу, адже Церква — це люди, що її наповнюють, завданням яких є вдосконалення. Такою є і мета Церкви як інституції, а відмова від неточного юліанського календаря та перехід на більш точний новоюліанський — свідчення готовності ПЦУ до змін. Календарна реформа стала ще й способом просвітництва серед українців, адже спонукала переосмислити зв'язок між церковними святами і датами в календарі. Водночас окреслилася чітка межа між церковною традицією та ідеологічно маркованою спадщиною, від якої українське суспільство вирішило відмовитися. Отже, календарна реформа ПЦУ постає не лише як зміна дат, але як символ глибоких перетворень у релігійній свідомості українців.

Зміна календаря на новоюліанський пройшла успішно завдяки мудрому керівництву Предстоятеля ПЦУ — Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Епіфанія, єпископів, рішучості священнослужителів та небайдужості кожного, хто долучився до її впровадження. Попри її успішність, в українському православ'ї все-таки існує календарне розділення, адже в Україні діє структура Московського патріархату, яка зберегла старий юліанський календар для служіння використовує його в поширенні ідеології «руського міра».

1. Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов. Видано з благосл. Блаженнішого Митрополита Київського і всієї

- України Епіфанія / пер. Українського Біблійного Товариства. 2-ге вид. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2023. 1373 с.
2. Вже цього року українці відзначатимуть свята за новоюліанським календарем. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/239067.html> (дата звернення: 06.08.2025).
 3. Двадцять друге загальнонаціональне опитування. Настрої та економічне становище населення (1-2 червня 2023). — *Short URL service | Surli — FREE Short Links*. URL: <https://surli.li/njropsn> (дата звернення: 06.08.2025).
 4. Дев'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Святкування Різдва в Україні (20-21 листопада 2022). *Surli.lu — link cutter from Surli*. URL: <https://surli.lu/kvabhw> (дата звернення: 06.08.2025).
 5. Доповідь Предстоятеля на Помісному Соборі 27 липня 2023 р. — ОКУ. ОКУ. URL: <https://surli.lu/mguvxs> (дата звернення: 06.08.2025).
 6. Постанова Священного Синоду про порядок надання благословення парафіям та монастирям на використання новоюліанського календаря — ОКУ. ОКУ. URL: <https://surli.li/sdkqpd> (дата звернення: 06.08.2025).
 7. Постанови Архієрейського Собору від 24 травня 2023 р. — ОКУ. ОКУ. URL: <https://surli.cc/pjqspi> (дата звернення: 06.08.2025).
 8. Постанови Помісного Собору УПЦ (ПЦУ) — ОКУ. ОКУ. URL: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/postanovy-pomisnogo-soboru-upts-ptsu/> (дата звернення: 06.08.2025).
 9. Слово Предстоятеля з приводу святкування Різдва Христового і теми календарних змін — ОКУ. ОКУ. URL: <https://surli.cc/tcteew> (дата звернення: 06.08.2025).
 10. Ставлення християн України до переходу на новоюліанський календар (листопад 2023р.). *Surli.lu — link cutter from Surli*. URL: <https://surli.lu/xisaxw> (дата звернення: 06.08.2025).
 11. Чокалюк С. М. *Церква і суспільство*. 2023. Т. 1. № 1. С. 4. URL: https://churchandsociety.org.ua/pdf/2023/1/C-and-S_1.pdf (дата звернення: 06.08.2025).
 12. Суспільно-політичні настрої населення (2-4 січня). — *Short URL service | Surli — FREE Short Links*. URL: <https://surli.li/oiqkxt> (дата звернення: 06.08.2025).
 13. Ukrinform. Від Романа до Йордана. Як новий церковний календар змінить країну, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BXYZ6Yu4BDk> (дата звернення: 06.08.2025).

1. Bible. Modern translation from ancient Hebrew and ancient Greek. Published with the blessing of His Beatitude Metropolitan of Kyiv and All Ukraine Epiphanius / translated by the Ukrainian Bible Society. 2nd ed. Kyiv: Ukrainian Bible Society, 2023. 1373 p.
2. This year Ukrainians will celebrate holidays according to the New Julian calendar. Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/239067.html> (access date: 06.08.2025).
3. Twenty-second nationwide survey. Moods and economic situation of the population (June 1-2, 2023). Short URL service | Surli — FREE Short Links. URL: <https://surli.li/njropsn> (access date: 06.08.2025).
4. Nineteenth nationwide survey. Christmas celebrations in Ukraine (November 20-21, 2022). *Surli.lu — link cutter from Surli*. URL: <https://surli.lu/kvabhw> (access date: 06.08.2025).

5. Report of the Primate at the Local Council on July 27, 2023 — OCU. OCU. URL: <https://surl.lu/mguvxs> (access date: 06.08.2025).
6. Resolution of the Holy Synod on the procedure for granting blessings to parishes and monasteries to use the new Julian calendar — OCU. OCU. URL: <https://surl.li/sdkqpd> (access date: 06.08.2025).
7. Resolutions of the Bishops' Council of May 24, 2023 — OCU. OCU. URL: <https://surl.cc/piqspi> (access date: 06.08.2025).
8. Resolutions of the Local Council of the Ukrainian Orthodox Church (OCU) — OCU. OCU. URL: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/postanovy-pomisnogo-soboru-upts-ptsu/> (access date: 06.08.2025).
9. The Primate's speech on the celebration of Christmas and the topic of calendar changes — OCU. OCU. URL: <https://surl.cc/tcteew> (access date: 06.08.2025).
10. The attitude of Ukrainian Christians to the transition to the New Julian calendar (November 2023). Surl.lu — link cutter from Surl. URL: <https://surl.lu/xucaxw> (access date: 06.08.2025).
11. Chokalyuk S. M. Church and Society. 2023. Vol. 1, No. 1. P. 4. URL: https://churchandsociety.org.ua/pdf/2023/1/C-and-S_1.pdf (access date: 06.08.2025).
12. Socio-political moods of the population (January 2–4). — Short URL service | Surl — FREE Short Links. URL: <https://surl.li/oiqkxt> (access date: 06.08.2025).
13. Ukrinform. From Roman to Jordan. How the new church calendar will change the country, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BXZY6Yu4BDk> (access date: 06.08.2025).

ДОДАТКИ

Додаток 1. Опитування Дія

ОПИТУВАННЯ ЗАВЕРШЕНО

Якій даті святкування Різдва ви віддаєте перевагу?

до 30 грудня 2022

Згорнути результати ▲	👤 1 531 253
25 грудня	58,99
👤 903 265	
7 січня	25,48
👤 390 125	
В обидві дати	12,59
👤 192 788	
Не святкую Різдво	2,94
👤 45 075	

Додаток 2. Довідка Херсононьської єпархії

+380 50 7777380
+380 96 1633075

nicodemus.ocu@gmail.com
pravoslav.ks.ua

вул.Василя Стуса, 45,
Херсон, 73011, Україна

№51: 08.04.2024

ДОВІДКА

Видана диякону Київської митрополії ПЦУ Богдану Миколайовичу Глущику.

Херсонська єпархія має вісім благочинь. Загалом єпархія налічує 67 громад.

Календарну реформу підтримали абсолютна більшість громад в єпархії.

Кількість діючих парафій постійно змінюється в залежності від безпекової ситуації в різних районах, і від наявності священиків, які залишають Херсонщину, або повертаються назад.

Від початку повномасштабної російської агресії проти України майже вся територія Херсонщини була окупована за лічені дні. Після деокупації правобережної частини області, лівобережна досі залишається окупованою, а територія області залишається територією активних бойових дій. Значна частина парафій перебуває в тимчасово окупованих лівобережних районах області.

За нашими відомостями станом на сьогодні всі без виключення парафії нашої єпархії, де звершуються богослужіння, використовують новоюліанський календар. Навіть ті одиничні, в яких спочатку відбувалися нетривалі дискусії і коливання.

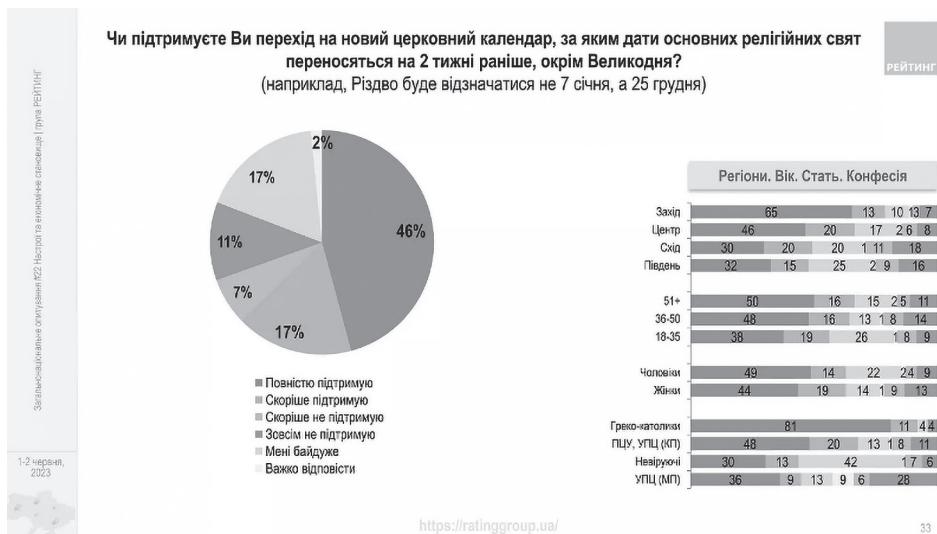

+ *Никодим*

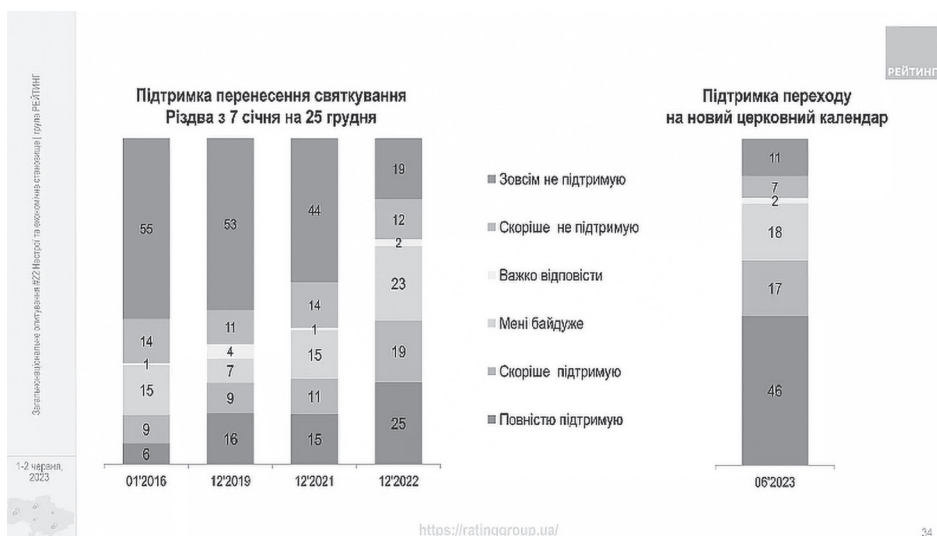
ЄПИСКОП ХЕРСОНСЬКИЙ І ТАВРІЙСЬКИЙ

Управління Херсонської єпархії • Православна Церква України

Додаток 3. Цифрове відображення результатів опитування

Додаток 4. Цифрове відображення результатів опитування

*Додаток 5. Шанування подій, свят та святих
згідно новоюліанського календаря*

▪ У серпні відзначаємо ▪

1 серпня

Винесення чесних
древ животворчого
Хреста Господнього.
Сімох мучеників
Маккавеєвих, матері
їхньої Соломонії
та учителя їхнього
Єлазара. Початок
Успенського посту.

6 серпня

Преображення
Господа Бога
і Спасителя нашого
Ісуса Христа

15 серпня

Успіння Пресвятої
Владичиці нашої
Богородиці
і Приснодіви
Марії

16 серпня

Перенесення з Едеси
до Константинополя
нерукотворного
образа (убруса)
Господа нашого
Ісуса Христа

28 серпня

Собор
преподобних отців
Києво-Печерських,
що в Дальніх печерах
спочивають

29 серпня

Усікновення глави
пророка, Предтечі
і Хрестителя
Господнього Іоана

